

РЕЦЕНЗИЈА ЗА ЖАРКО БАШЕСКИ,
КАНДИДАТ ЗА ДОПИСЕН ЧЛЕН НА МАНУ, 2025 ГОДИНА

Од доставените материјали за Жарко Башевски (1957, Прилеп), а особено од рецензиите на проф. м-р Беди Ибраим и проф. м-р Исмет Раичевиќ од Катедрата за вајарство при ФЛУ, може да се заклучи дека станува збор за еден од нашите најрепрезентативни современи скулптори. Станува збор за скулптор кој е познат и надвор од границите на нашата земја, а кого го карактеризираат робусна и вулканска скулпторска енергија. Неговото творештво се одликува со „извонредна техничка супериорност, длабока експресивност и јасен визуелен авторски идентитет“ (Ибраим). Неподелено е мислењето дека овој голем уметник изградил своја сопствена естетика во рамките на хиперреалистичката скулптура, но и дека неговото творештво не е робување на еден однапред даден теориски и естетички концепт, туку експериментална работилница за тестирање на скулптурата – до каде може да се оди во експериментирањето со неа, а таа сепак да остане скулптура. Во таа смисла, Башески е уникатен и познат по своето инсистирање на иновативни материјали -- силикон, смола, полиестер, дури и природна коса, кои не само што создаваат ефект на хиперреализам, туку неговата естетика ја поставуваат на границата меѓу естетиката на класичното убаво и „естетиката на грдото“ (како кај Бодлер), импулс на модерниот дваесетти век. За едниот од рецензентите, Башески е и *реформатор* на „жанрот“ скулптура, не само на македонски, туку и на глобален естетски терен. Овој скулптор, бидејќи бил и универзитетски професор (сега е во пензија) е и еден од највлијателните наши скулптори, а неговата педагошко-естетичка актива во висок степен влијае на физиономијата на уметноста на скулптурата денес.

По дипломирањето, работел врз повеќе проекти на неговиот ментор Драган Попоски – Дада, како и на проекти на академиците Томе Серафимоски и Боро Митриќески, па учествувал во создавањето на монументални скулптури од национално значење. Последнава деценија тој доби и меѓународно значење, со што, како што велат рецензентите, стана едно од водечките имиња на нашата скулптура.

Неговата авторско-естетска еволуција во раната фаза подразбира користење мермер, а со циклусите *Кујоли* и *Храм* сериозно го привлекува вниманието на стручната јавност и публиката. Сепак, „пресвртот“ кај Башевски се случува во 2004 година, кога се насочува од апстракција кон фигурација. Изложбата „Скулптури – Александар“ е всушност

постмодерен рецитат и персифлажа на античкиот канон, така што фрагментираните варијанти на главата на Александар се знак на „цитирани материјали“ на нашето време, пред сè – полиестерот. Со изложбата *Линк* истата година, Башески цврсто зачекорува во естетиката на хиперреализмот. Единствената опсесија на тој хиперреализам на Башески е човековото тело како социо-психолошки знак, место каде што се судираат индивидуалното и колективното. Телото кај Башески говори за моралот, општеството, кризите, идентитетот и алтеритетот (дури и за семиотичката скизофренија и имањето повеќе лица), за духовноста, за болката, за изгубените вредности. Телото станува силен семиотички емитер, па понекогаш функционира и како еден вид *дијагноза* на болното општество (ова е остаток од онаа првично нотирана „естетика на грдото“, позната по *Цвеќињата на злојто* на Бодлер).

Жарко Башески излагал во Македонија, низ регионот, низ Европа и САД. Невозможно е во овој формат на сублимирана рецензија да се наведе ни една десетина од неговите постановки. Башески го запознале во Рим, Белгија, Финска, Германија, Холандија, Мексико, Шпанија, Австралија, Данска, Чешка, Унгарија, Турција, Њујорк... Тој е меѓународно широко верификуван уметник. Лично, сум пишуval за неговата изложба *ЕССЕ НОМО MACEDONICUS* (2024, Охрид) и знам за каков силен, вулкански уметнички дух станува збор и со какво воодушевување пишуval за неговите дела.

Од аспект на колективната меморија на националниот идентитет, Башески остави мајсторски скулптури во бронза на низа великани и столбови на македонската државност и култура, од кои ќе издвојам само неколку: Кузман Јосифовски Питу, Петре Прличко, Мери Бошкова, Методија Шаторов, Ѓорче Петров, дури и еден фолклорен архетип – Итар Пејо.

Заклучок

Сето ова кажано (а остана уште толку некажано) обврзува на констатацијата дека Жарко Башески е мајстор на скулптурата не само кај нас, туку и на глобално уметничко ниво. Лично, изразувам чудење зошто Жарко Башески досега не станал член на Одделението за уметност на МАНУ, со сите тие свои достигнувања. Се разбира дека тоа треба да се случи час поскоро, според мое мислење.

Венко Андоновски, доп. член

РЕЦЕНЗИЈА
за прием на ЖАРКО БАШЕСКИ за дописен член на МАНУ

Жарко Башески е роден во Прилеп на 11 август 1957 година. Дипломирал на Факултетот за ликовни уметности во Скопје во 1988 година во класата на Петар Хаџи Бошков. Постдипломските студии ги завршил во 1996 година на истиот факултет, во класата на Драган Поповски-Дада. Работел како редовен професор на Катедрата за скулптура на својот матичен Факултет за ликовни уметности во периодот 1998 – 2025 година.

Жарко Башески имал триесетина самостојни и шеесетина групни изложби во Македонија и во странство; тој е автор на повеќе споменици во бронза во Прилеп и во Скопје, на коњанички скулптури во бронза (Михајло Апостолски, 5 м; Гоце Делчев и Даме Груев, 5 м), како и на скулпури во јавен простор во Скопје, изработени во различни материјали. Во поновиот период, се наметна со своите дела во хиперреалистичен стил со кои стана познат во целиот свет во толкава мера што некои негови експонати со години одат од една на друга светска изложба и дома не се враќаат. Жарко Башески е добитник на повеќе уметнички и општествени признанија, меѓу кои и две награди за животно дело.

Во бројните материјали придружени кон предлогот за прием на Жарко Башески за дописен член на МАНУ е даден детален материјален опис на неговото творештво, а во опширните реценции на професорите Беди Ибраим и Исмет Рамичевиќ е дадена компетентна и стручна оценка на неговото творештво. Тие треба да бидат основата за донесување на конечната одлука, а оваа рецензија е само кратко лично видување или обид да се одговори на прашањето што е тоа што најмногу го препорачува Жарко Башески за иден член на МАНУ.

Каква е разликата помеѓу реализмот и хиперреализмот на Жарко Башески? Ако ја земеме за пример статуата на Александар Македонски, која се наоѓа во Прилеп, меѓу другото, можеме да видиме дека авторот верно се придржува кон историските факти за должината на копјата на македонските фалангисти. Должината на копјето, дури и положено на земјата и во коса положба, го надвишува Александар за бој и пол, и така станува доминантен елемент. Башески е свесен за тоа и вниманието на скулпторот не е сосредоточено толку на самата фигура на Александар колку на неговиот поглед кон копјето

кое, косо поставено, го сугерира не само патот на Александровата држава, туку и неговиот екуменски подем и лет кон небото. Од Бескрајниот столб на Бранкуси и од други слични дела, меѓу кои спаѓаат и готските катедрали, знаеме дека скулптурите и градбите кои се речиси бестелесна материјализација на вертикалата, го олицетворуваат летот в небо. Во сите такви случаи, главната тема е духовниот, а не физичкиот подем. Според тоа, ако Башески сакал на споменикот во Прилеп да доминира Александар, фигуративно зборувајќи, требало да му го скрати копјето. Вака, создал „композиција“ во која главниот „лик“ не е самиот Александар, туку неговото копје, односно неговиот духовен подем. Тој пример јасно покажува дека и реалистичкото прикажување на нештата, кога стриктно се почитуваат материјалните факти, понекогаш може да даде симболички резултати и изместување на значенското средиште.

Сличен ефект само со обратна постапка може да се постигне со хиперреалистичниот пристап, како мост помеѓу уметничката замисла и преобразените животни облици. Остануваме, се разбира, на примерот на Башески. Што претставуваат неговите циновски, често напола пресечени фигури, едните и исти Адамовци, „обични“ луѓе, портрети и автопортрети, со веристички верна кожа (сè до влакната), изработени од различни материјали (смола, полиестер, силикон, полимермер итн.) кои раснат од земјата, од подовите на халите и од сидовите на галериите, ако не обид на предметите и ликовите, токму со нивното зголемување, да им се врати човечката димензија, така што, често сведени на фрагмент, ќе бидат видени зголемени, како под лека, како остатоци на еден инаков свет истовремено во настанување и во исчезнување. Присуството на живите голи тела се само свидетели за она што можеби поминало, но го посматраме како драг, бесценет „експонат“, како спомен за самите себе.

Потребата човековото тело да се изложи на Галичица, на местото од каде што се гледаат и Охридското и Преспанското Езеро, исто преку тој „Обичен човек“, но не свртен кон водите а со поглед вперен в небо, пак ја има истата насока како и копјето на Александар кое треба да го надрасне оној што го држи тоа копје во раката, на материјалните факти на им даде духовна димензија, а пејзажот да го надополни со невидливото божествено, и во секој случај скриено значење. Така „Обичен човек“ ќе стане Ессе Homo Macedonicus, само во друг, од сонцето разлеан материјал, а „Осмо светско чудо“ истовремено ќе расте и од почвата на Македонија и од познатиот роман на Јордан Плевнеш.

Потребата да се менува природата и да се надополнува пејзажот „однатре“, не така да имаме дело (изложено) на отворено, туку дело кое израснало како планина меѓу планините, наоко упатува на спектакуларниот и егзибизионистичкиот карактер на перформансот, стокмен да даде знак и да сврти внимание, како моден хит што утре ќе биде заборавен, но личи и на прометејска грандоманија кога човекот и уметноста му се мешаат на Господ во работата. Станиславски има речено дека модата е измислена за оние што не знаат да се облечат. Тоа е длабока мисла од која би испустела модната индустрија. Уметноста, исто така, сака да биде видена, за да не биде заборавена, а и да не умре во сиромаштија, па затоа бара нови патишта преку модата и рекламата. Спектакуларното хиперреалистичко сликарство на Башески наликува на театар со безбрежна бина од која растат цинови за кои не знаеме дали биле и исчезнале или допрва ’ртат од земјата.

МАНУ ги негува, пред сè, традиционалните вредности, но со реткиот спој на националната традиција и на светскиот „перформанс“, со јасната национална насоченост и со бујната, мажествена уметност свртена кон светот Башески, секако, се препорачува за иден член на нашата Академија, која, впрочем, веќе има во своите редови еден автор со слична „двојна“ вокација во лицето на Киро Урдин.

Акад. Митко Маџунков

